Stručni rad

Moralni razvoj djece u osnovnoj školi

Alenka Petrič

OŠ Karla Destovnika - Kajuha, Ljubljana

Sažetak

Za vrijeme odrastanja, djeca konstantno stječu nove kognitivne i motoričke sposobnosti. U isto vrijeme razvija im se i osjećaj za moralnost, uče razlikovati "pravo" od "krivoga" i na temelju tog znanja donose odluke. Moralni razvoj uključuje stjecanje snage i neovisnosti za djelovanjem u skladu s onim što je "moralno" čak i ako je "pravi" način djelovanja ujedno i teži način. Postoje različiti pristupi koji opisuju moralni razvoj djeteta. U članku ću opisati kako se djeca moralno razvijaju kroz proces osnovnoškolskog obrazovanja.

Ključne riječi: moralni razvoj, nastavnici, osjećaj za moralnost, etika, adolescencija, kritičko mišljenje

1.Uvod

Naše društvo prolazi kroz brze i duboke promijene. Sve to ima značajan utjecaj na školski sustav i razvoj djece. Adolescencija je kritično razdoblje za moralni razvoj. Obrazovanje te pripremi pojedinca za njegov budući život. Unutar okvira, također etičko obrazovanje, interkulturni dijalog i kritičko mišljenje imaju značajnu ulogu u oblikovanju etički zrele osobe. Etika je temelj naših ljudskih odnosa prema sebi samima i prema svijetu oko nas. Svrha i uloga etike uvijek je bila očuvanje ljudskog bića kao osobe, ljudskog dostojanstva kao i uvjeta za vođenje dobrog života. Današnje vrijeme kao i današnja kultura u kojoj živimo. Etika štiti i njeguje humanost naše egzistencije, unutar nas samih i u drugima, zbog čega je prakticiranje dijaloga esencijalno.

Uvijek živimo u odnosu prema drugima, i to u odnosu uzajamnog davanja i primanja, zbog čega je prepoznavanje naše ovisnosti o drugima i brižnost za druge esencijalna.

2.Piagetova teorija moralnog razvoja

Prema Piagetu, djeca između 5 i 10 godina starosti, doživljavaju pravila kao apsolutna i nepromjenjiva, što on naziva moralni realizam. Nadalje, djeca u ovoj fazi imaju "heteronomni moral". To bi značilo da su režirana od strane drugih, to jest od autoriteta koji postavlja pravila (roditelji, nastavnici …). Pravila se slijede kako bi se izbjegle kazne ili druge negativne posljedice.

Kako djeca uče sagledavati iz perspektive drugih (od 10 godina pa nadalje), također počinju percipirati pravila kao nešto što nije potpuno apsolutno niti isključivo crno-bijelo, nego više kao društveno dogovorene smjernice koje koriste grupi. Piaget ovo naziva "moralnost suradnje". Nadalje, djeca ove dobi počinju suditi koliko je krivo neko djelovanje prema namjerama izvoditelja toga djela. Njihovo razumijevanje pravednosti mijenja se od jednostavne uzajamnosti ka "idealnoj uzajamnosti" koja uzima u obzir najbolje interese i druge osobe.

Piagetova teorija imala je veliki efekt na naše shvaćanje moralnog razvoja i utjecala je na kasnije pristupe poput Kohlbergovog. No, novija istraživanja ne podupiru uvijek njegove zaključke, npr. pokazuju da je Piaget podcijenio dob u kojoj djeca postaju svjesna moralnih namjera drugih ljudi. Također, moralni razvoj ne prestaje u mladenačkoj dobi, kako je Piaget vjerovao, nego se nastavlja i u odrasloj dobi ([4].

3.Kohlbergovi stadiji moralnog razvoja

Na temelju Piagetove teorije, Kohlberg je razvio model koji uključuje tri različita stadija moralnog rasuđivanja, svaki s dvije pod-faze. Redoslijed kojim ljudi prolaze ove stadije je fiksan. Ipak, ne postižu svi sve razine. Kohlbergov model i njegova istraživanja, zatim metoda koju je upotrebljavao (hipotetske priče s dilemom) kao i njegovi zaključci, bili su predmetom kritike. Provedena su naknadna istraživanja od koji neka potvrđuju

Kohlbergove zaključke, dok ostala naglašavaju nedostatak dokaza za određene stadije te pokazuju da moralni sud više ovisi o situaciji nego o generalnim pravilima.

Carol Gilligan, jedan od Kohlbergovih studenata, kritizira Kohlbergove modele jer ne uzimaju u obzir rodna pitanja. Originalna istraživanja provedena su samo s dječacima, a kasnija istraživanja pokazuju da se djevojčice često nalaze u trećem stadiju njegovog modela, dok se dječaci češće nalaze u četvrtom stadiju. Gilligan, tvrdi da postoje dva različita tipa moralnog rasuđivanja koja se moraju vrednovati kao ravnopravni: jedan na bazi brižnosti i drugi na bazi pravde. Zbog njihovog različitog procesa socijalizacije, smatra se da prvi tip moralnog rasuđivanja (na bazi brižnosti), se češće javlja kod djevojčica, dok drugi tip moralnog rasuđivanja (na bazi pravde) češći je među dječacima [3] [1] [2].

4.Primjeri u praksi: filozofija s djecom i vođenje dnevnika vrlina

1)Filozofija s djecom je mlada filozofska disciplina koja je snažno povezana s filozofijom odgoja, ali i s filozofijom u praksi. Glavni cilj je naučiti djecu „kvalitetno misliti“, djeca razviju svoje vlastito mišljenje. Unutar ove discipline, često niknu originalna filozofska pitanja budući da su djeca ta koja se uvijek pitaju o nečemu i nemaju zadrški kada žele nešto pitati ili saznati. Dječja prirodna znatiželja i upornost u kombinaciji s logičkom argumentacijom potiču djecu na razmišljanje. Poboljšava njihovo logično razmišljanje koje se odnosi na sposobnost pronalaženja povezanosti između činjenica i argumenata.

Jedan od važnijih koncepata u filozofiji s djecom jest koncept “zajednice istraživača”. Ova filozofska i pedagoška metoda fokusira se na uspješno slušanje i govorenje. Razmišljanje je internalizacija govorenja. U zajednici istraživača djeca međusobno razvijaju svoje vlastito mišljenje i formiraju zajednicu koja razmišlja i istražuje. U ovoj zajednici, uloga učitelja ne sastoji se od podučavanja, nego je njegov ili njezin glavni posao da postavlja pitanja i potpitanja te da usmjerava raspravu prema dubokim filozofskim promišljanjima. Kao facilitator, učitelj mora voditi i usmjeravati raspravu. Temeljna metoda je sokratski dijalog ili nešto jako slično tome. „Zajednica istraživača jest snažno pedagoško sredstvo za razvijanje odgovornosti …“ (Sprod, 2001).

2) Vođenje dnevnika vrlina

Istraživački rad omogućio je da identificiramo vrline koje su najbliže iskustvu djece: velikodušnost, odvažnost i poštovanje. Način na kji radimo je da pozovemo djecu da vode osobni dnevnik vrlina, u koju djeca zapisuju znanja i iskustva o čestitom životu. Djeca opišu osobno iskustvo kroz koje su naučili kako biti velikodušan, odvažan i imati poštovanja s obzirom na to što su napravili, pomatrali i naučili.

Vode dnevnik jednom tjedno:

a) Prvo napišu datum.
b) Zatim, djeca opišu “događaj s vrlinom. Opisuju svoj praktičan primjer u kojem su radnjom ili savjetom pomogli kolegi iz razreda. Djeca navode vrlinu koju su naučili u ovom događaju. Događaj mogu nacrtati. Mogu opisati više od jednog događaja.

5.Zaključak

Nastavna etika odnosi se prvenstveno na skup načela, pravila, vrijednosti i ideala učitelja i ostalih obrazovnih profesija. Zbog toga se shvaća kao vrsta profesionalne etike, koja se razvila za specifične profesionalne zajednice učitelja i ostalih edukatora. Postoje različiti pogledi i pristupi u nastavnoj etici (njenom učenju i provedbi), koji obuhvaćaju usko polje profesionalnog kodeksa etike samih nastavnika i odgajatelja, ali i šire područje u koje se uvrštava primjena etičkih teorija u nastavničkoj praksi što podrazumijeva raspravu i analizu specifičnih etičkih izazova s kojima se nastavnici susreću u svojoj domeni rada.

Učenje i poučavanje etike u školi usmjereno je na učenika kako bi se ostvarili ciljevi i ishodi nastavnoga predmeta. Time se želi postići usvajanje i ovladavanje temeljnim pojmovima i znanjima o povijesti i razvoju filozofsko-etičke misli. Naglasak je na razvijanju moralnih i etičkih kompetencija sagledavanjem širine praktičkih pristupa u rješavanju situacija s kojima se učenik suočava osobno i kao član zajednice i društva.

6.Literatura

[1.] McLeod, Saul (2011, updated 2013): Kohlberg. SimplyPsychology. http://www.simplypsychology.org/kohlberg.html (accessed April 9, 2015).
[2.] Monagan, Erin (2003): Carol Gilligan's Theory of Moral Development. http://study.com/academy/lesson/carol-gilligans-theory-of-moral-development.html(accessed March 24, 2015).
[3.] Müller, Alois (2001): Werteverlust – Wertewandel – Werterziehung. Kontakt, Autonomie und Kompetenz – Grundsätze einer gestaltorientierten Werteerziehung. In: IIGS-Info N°24 (Nov. 2001), p. 4-15.
[4.] Piaget, Jean (1932): The Moral Judgment of the Child. Glencore, Illinois: The Free Press. Translated by Marjorié Gabain. Available online: https://ia600407.us.archive.org/18/items/moraljudgmentoft005613mbp/moraljudgmentoft005613mbp.pdf (accessed April 9, 2015).
[5.] Ćurko, B. (2015). Etičko obrazovanje i učenje o vrijednostima. Priručnik za učitelje i odgajatelje. https://ec.europa.eu/programmes/erasmus-plus/project-result-content/78cf8290-e6f6-4f2e-bfb6-b6dc88d71100/Ethika_O1a_%20Manual%20for%20Teachers_HR.pdf.